

002/10 BØVRI

FYLKE: Oppland

Kommune: Lom

Nedbørfelt: 836 km²

Toppunkt: 2469 moh.

Utløpspunkt: ca 363 moh.

Marin grense: -

Kraftpotensial: 510 GWh

SP-kategori: -

Økonomiklasse: -

Naturgeogr. region: 33c, 35d

Bøvri drenerer sentrale deler av Jotunheimen. Hovedvassdraget renner nordøstover til utløp i Vågåvatn ved Lom.

Hoveddalen har et typisk innlandsklima og ligger i den delen av landet som mottar minst nedbør på årsbasis (ca 300 mm). Høyere liggende områder mottar imidlertid mer nedbør. F.eks. har Fannaråken som ligger like vest for nedbørfeltet en midlere årsnedbør på 1221 mm.

Bøvri har sitt utspring på Sognefjellet og renner herfra nordøstover via Bøvertunvatn og Bøvertuntjern. Etter utløp fra Bøvertuntjern slutter elva fra Høidalsvatnet seg til hovedvassdraget. Høidalsvatnet er drøye 6 km langt og er med sine 2,5 km² nedbørfeltets største innsjø. Fra sør og sørøst slutter henholdsvis Leira og Visa seg til Bøvri. Dette er de to største sidevassdragene og drenerer henholdsvis 147 km² og 257 km². Leira har sitt utspring i Kyrkjevatn som ligger ved foten av den karakteristiske toppen Kyrkja. Via Leirvatnet renner Leira gjennom den vide og treløse Leirdalen. Dalen hvor Sognefjellsvegen går, slutter seg til dalføret før samløp med Bøvri. Dette kan fortone seg som hoveddalføret i nedbørfeltet. Visa har sine kilder i samme område som Leira, men i motsetning til Leira, som først renner vestover renner Visa mot nordnordøst. Her følger elva Visdalen med Galdhøpiggen og Glittertinden ruvende i henholdsvis øst og vest. Etter Spiterstulen renner elva ned under tregrensen, og før utløp i Bøvri renner elva i et kraftig juv. Nedre del av Bøvri har mange stilleflytende partier med bosetning langs begge sider av løpet. Trevegetasjon dekker sidene i hoveddalføret helt opp til Bøvertunvatn. Visa har også en frodig skogsvegetasjon i nedre deler.

Nedbørfeltet har, størrelsen tatt i betraktning, relativt få innsjøer. Berggrunnen er variert med bl.a. sandstein, fyllitt og gneis. Bøvri er ei brepåvirket elv med stor materialtransport.

Lav og lyngrik furuskog dominerer dalsidene i nedre deler, med tyttebær som dominerende art. På skyggesider nederst i dalføret kommer grana inn sammen med furua og danner barblandingsskog. I Leirdalen finnes en karrig fjellbjørkeskog med spredte furutrær nederst i dalen. Blåbær-bregne-fjellbjørkeskog er imidlertid vanligst, mens krekling-bjørkeskog forekommer på lokaliteter med tynt snødekke. Markvegetasjonen er variert med kalkkrevende arter i områder med kalk i berggrunnen. Et eksempel på dette er reinroseheier ved Høydalskampen.

Rabbesiv-musørehei og fattignøleie danner vegetasjonsdekket i mellomalpin sone. Den høyalpine sone, med usammenhengende eller manglende vegetasjonsdekke, utgjør over halvparten av nedbørfeltet, breene medregnet.

Innover i Bøverdalen finnes et vanningsjordbruk beliggende fra 400 til 1000 moh. Bruk med fast bosetning finnes 27 km inn i dalen. Til sammen er det 88 bruk i drift i dag med et samlet jordbruksareal på 8750 da. Husdyrhold er viktigst. I nedre deler av vassdraget er det elvesletter hvor det er foretatt flomforbygninger som er til stor nytte for jordbruket. Jordbruksdrifta er avhengig av vanningsanlegg hovedsakelig basert på vann fra Bøvri. Riksveien over Sognefjell går langs elva. Det går også veier inn til Spiterstulen og Leirvassbu.

Naturfaglige verdier

Verdien av Bøvri som typevassdrag blir vurdert som stor for botanikk og vannfauna på grunn av stor variasjon innen nedbørfeltet. Fagfeltene landfauna og geofag vurderer verdien som middels stor. Innen alle fagfeltene er det enighet om at verdien av Bøvri som referansevassdrag er noe redusert på grunn av jordbruksvirksomhet og tekniske inngrep. Dette gjelder ikke de største sidevassdragene.

Geofag

Bøvri har en variert berggrunn. De sentrale og sørlige deler tilhører Jotundekket. I nord og nordvest stikker fyllitten fram mellom to smale belter av sparagmitt. Selve hoveddalføret følger over lange strekninger et strøk med fyllitt. Mellom Høydalsvatn og Bøvertuntjern finnes kalkspatmarmor. Lengst i nordvest ved vannskillet mot Skjøli ligger nedbørfeltet innenfor det nordvestlandske grunnfjellsområdet.

Bøvri kan karakteriseres som et brevassdrag med stor sedimenttransport helt fram til utløpet i Ottavatn. Deltaet i Ottavatn er særpreget og har interesse i forsknings- og undervisningssammenheng. Raviner i morenematerialet er et karakteristisk fenomen i hoveddalen. Elvevifter finnes i Leirdalen og der Visa renner ut i Bøvri. Hovedvassdragets verneverdi er redusert av en rekke tekniske inngrep. Sideelva Leira representerer derimot et fluvialt system som er urørt av tekniske inngrep. Leira er brepåvirket med aktive fluviale prosesser og stor formrikdom. Området rundt Juvasshytta er med i forslag til kvartærgeologisk verneplan for Oppland. Området inneholder noen av de beste eksempler på frostjordsformer i Sør-Norge og en liten botnbre med iskjernemorene foran. En ryggformet steinur dannet av snøskred i Leirdalen (Blåurdi) er også foreslått som kvarærgeologisk verneverdig område.

*Stor verneverdi ****

Botanikk

Vassdraget har stort spenn i klima, høydenivå og berggrunn. Dette gir et ekstremt mangfold av vegetasjonstyper og et svært høyt artsantall. Deler av vassdraget har noen av de sjeldneste fjellplantearter i Sør-Norge. Mange varmekrevende sørlige arter forekommer, til dels ved sine høydegrenser. Vassdragets verdi som typevassdrag er stor, da alle viktige vegetasjonstyper innen regionen, både rike og fattige, er godt representert. Andelen av frodige høyproduktive vegetasjonstyper er større enn i nabovassdragene i vest. På grunn av kulturpåvirkningen er verdien som referansevassdrag begrenset. Vassdraget er og vil også i framtida forbli et meget viktig forsknings- og undervisningsobjekt.

*Meget stor verneverdi *****

Landfauna

Nedbørfeltet har en forholdsvis rik forekomst av våtmarkfugler. Gruppene ender og vadefugler er ganske godt representert. Dalsvatn er trolig viktigste enkeltlokalitet, men de ulike artene synes å finnes spredt utover på mange delområder. Nedre del av Visdalen er trolig en av de beste spurvefuglbiotoper i regionen, og er også et godt område for spetter. Nedbørfeltet har betydning for sårbare rovfuglarter og for hubro.

Villrein fra Ottadalen Sør beiter om vinteren spesielt mye langs Lomseggi-Hestbrepiggane vest for Bøverdalen. Elg har viktige vinterbeiteområder i Visdalen. Helårsbeitene strekker seg fra dalmunningen og opp til Skamsdalen. Elg og hjort har en viktig trekkroute forbi osen av Høydalsvatnet. Hjort har helårsbeiter omtrent i de samme områder som elgen, men i større tetthet. Også rådyr beiter opp til Skamsdalen og tettheten er høy. Jerv opptrer med jevne mellomrom. Gaupe forekommer på streif. Rødrev er vanlig i Høydalen og Bøverdalen. Mår finnes i stort antall i hele Bøverdalsområdet. Mink har høy tetthet langs Bøvri. Grevling er vanlig. I de alpine områdene kan viltet være en del forstyrret av friluftsliv og turisme.

*Stor verneverdi ****

Vannfauna

Bøvris nedbørfelt er karakterisert ved stor variasjon i de ferskvannsbiologiske forhold. Høydeforskjellen innen nedbørfeltet er mer enn 2100 m. Tungt forvitrelige gneiser og basalter, sparagmitter, lettere forvitrelige fyllitter og rene kalkklommer resulterer i en variert vannkjemi. Brepåvirkningen varierer sterkt innenfor nedbørfeltet med Leira og Visa som eksempler på sterkt brepåvirkede elver, mens Gokra er et eksempel på et ikke brepåvirket sidevassdrag. Ørret finnes i alle vann opp til 1500 moh. og i alle større elver. Størrelse og kvalitet varierer. Vann i de næringsrike deler av nedbørfeltet har ofte tette og småvokste bestander mens høyereliggende vann i mer karrige strøk har tynnere bestander og større fisk. Høydalsvatnet har en middels tett bestand av små fisk, men bra gyteforhold. Blant elvene har øvre deler av Leira og Bøvri bra bestander. Innen Bøvris nedbørfelt finnes ferskvannselementer i overgangen mot det nordvestlandske grunnfjellsområdet. Meget stor verneverdi ****

Kulturminneverdier

Det var gårdsbosetning i Bøverdalen i jernalderen. I vikingtid strakte den seg helt opp i nåværende seterstrøk øverst i dalen, hvor det er funnet graver, spor etter korndyrking og et klebersteinsbrudd. Ferdelsveien over til Vestlandet må ha vært et viktig grunnlag for denne marginalbosetningen. Et interessant forhold er at gravene er kvinnegraver. Det kan tyde på en sammenheng mellom viktige ferdelsknutepunkt og høy kvinnestatus, noe som er påvist i andre områder. Ødegården Sniugjelsøygarden i Visdalen, med spor etter jernutvinning og klebersteinsbrudd like ved, har et stort kunnskapspotensial. De store fangstanleggene i høvfjellet, med dyregraver, bogastiller og drivfangstgjerder, viser viltets betydning.

Området har gårder med særlig godt bevarte gamle bygningsmiljøer og verdifulle gamle kulturlandskap. To gårdsanlegg er fredet, Røisheim med 17, Sulheim med 7 bygninger. To middelalderloft er bevart på Marstein. Lom stavkirke er av landets mest kjente stavkirker. I området finnes også en rekke seteranlegg av høy verdi, som representerer ulike tidsperioder og "utnyttelsesnivåer" i landskapet. Mange seterområder brukes fortsatt. Området står i en særstilling m.h.t. tidlig turisme på 1800-tallet. Flere setrer ble gjort om til turiststasjoner, ofte ble setring og turisme drevet parallelt. På Leirvassbu ligger den restaurerte steinbua for fjellturister fra 1875. Elveseter gård og den gamle skyss-stasjonen Røisheim var turiststasjoner nede i dalen. Det har gått gamle ferdels- og handelsveier gjennom Bøverdalen over Sognefjellet til Fortun og gjennom Visdalen og Leirdalen. Mellom Visdalen og Valdres er det flere tufter etter overnattingssteder fra middelalderen. Til ferdelsminnene hører også de gamle bruene, bl.a. utliggerbruer.

Området er særlig rikt på kulturminner med stor variasjon og som dekker et langt tidsrom. Spesielt interessant er utmarksressursenes og ferdselens betydning for vikingtidsbosetning i seinere seterområder. Her er en unik konsentrasjon av gammel trebebyggelse. Dalføret har oversiktlige, innholdsrike landskap som er godt egnet til studier av kulturlandskapets historie. Kulturminner kan belyse tidlig turisme og ferdsel og kontakt over mot fjordbygdene i vest. Området har kulturhistoriske verdier i lokal, regional og til dels landsomfattende sammenheng, og verdiene forsterkes ved at ny bebyggelse i Lom og Bøverdalen i stor grad er visuelt tilpasset den gamle. Storslagne naturomgivelser øker opplevelsesverdien, og vassdraget utgjør et sentralt landskapselement.

*Meget stor verneverdi *****

Friluftsinnteresser

Området inneholder store landskapsmessige variasjoner, fra et av Norges høyeste fjellpartier, til frodige daler og rolige elveløp. Mesteparten av nedbørfeltet er lett tilgjengelig. Det går veier gjennom hoveddalen og sidedalene. Disse er sentrale utgangspunkter for stinettet i Jotunheimen. Området brukes til mange ulike friluftslivsaktiviteter. De vanligste er fotturer, skiturer, jakt og fiske. Vassdraget er et viktig nærfrimråde for lokalbefolkningen samtidig som det har regional og nasjonal verdi. De høyereliggende partiene ligger innenfor et av våre mest brukte fjellområder, og har derfor også stor verdi for tilreisende fra inn- og utland. Galdhøpiggen, som er en stor attraksjon, ligger sentralt i nedbørfeltet.

*Meget stor verdi *****

Landbruksinteresser

Jord- og skogbruk

Bøverdalen har 88 bruk i drift, med husdyrproduksjon som dominerende driftsform. Et høyt antall dyr skyldes blant annet et intensivt drevet vanningsjordbruk med en noe spesiell driftsform, med sterk utnyttelse av fjell- og utmarksbeiter. Tidligere var fjell- og utmarksbeiter hardt utnyttet i forbindelse med tradisjonell seterdrift. I dag har bruken endret seg ved at all disponibel jord blir brukt til produksjon av vinterfor. Jordbruksdrifta er helt avhengig av vanningsanlegg og som vannkilde er Bøvri viktigst i tillegg til noe uttak fra sideelver/bekker. Området har gode muligheter for utvikling av bygdeturisme.

*Meget stor verdi *****

Reindrift

Nedbørfeltet huser ca 2000 tamrein. Nedbørfeltet benyttes delvis til vinterbeiting, gjennomflytting til og fra vinterbeitene samt høstslakting.

*Meget stor verdi *****

Kraftressurser

En utbygging av Bøvri kan skje ved å utnytte fallet mellom Høydalsvatn og Ottavatn. Leira kan overføres til Høydalsvatn, mens sideelvene på vestsiden kan tas inn på tilløpstunnelen. Alternativt kan også Skjøli overføres uten regulering av Lundadalsvatn. Reguleringsmagasin for prosjektet vil bli Høydalsvatn med ca 25 m senkingsmagasin.

Kraftpotensialet i Bøvri er ved en slik utbygging ca 510 GWh midlere årsproduksjon relativt billig kraft.